

Det Anarkistiska Biblioteket

Häxor – en revolt mot kapitalism och patriarkat

Direkt Aktion-redaktionen

Direkt Aktion-redaktionen
Häxor – en revolt mot kapitalism och patriarkat
2018-11-04

Mottogs den 19-09-2024 från
<https://direktaktion.nu/haxor-en-revolt-mot-kapitalism-och-patriarkat/>

sv.anarchistlibraries.net

2018-11-04

Häxan har blivit en viktig feministisk symbol och en schablonbild av kvinnlig revolt. Vad hände egentligen under häxjakterna? Vilka var dessa kvinnor som torterades, förföljdes och mördades? Deras historia är en berättelse om gräsrotsmotstånd, revolt och misär. Tusentals kvinnor torterades, förföljdes och mördades i Europa under drygt 200 år. De måste få upprättelse och minnas för det de faktiskt gjorde: vägrade inrätta sig i det nya och förtryckande kapitalistiska samhället.

Häxjakterna pågick runt om i det kristna Europa under 1400-talet fram till 1600-talet. Det var i samband med kristendomen som trolldom och häxkonster började förknippas med djävulen, och detta skulle därför utrotas. Men vad var det dessa kvinnor gjorde som ansågs vara så ont?

Framför allt handlade det om kvinnor som vägrade arbeta och istället bodde ensamma, utförde läkekonst och vägrade inrätta sig i den kristna tron. Till en början förlöjligade kyrkan denna så kallade trolldom snarare än att förfölja de som ansågs utöva trolldom. Det var inte förrän under den senare delen av medeltiden som dessa kvinnor började ses som ett verkligt hot och dessa idéer utvecklades sedan kontinuerligt. Under slutet av 1400-talet påbörjades häxprocesserna.

Kvinnor som anklagades för att vara häxor fick genomgå tortyr, rättegångar och i värsta fall avrättningar. Det vanligaste häxprovet för att fastställa en dom var det så kallade vattenprovet. Den misstänkta kvinnan bands och kastades i vattnet, och om hon flöt var hon skyldig.

Andra metoder som användes var till exempel kroppsvisitation eller viktprovet. Anledningen till kroppsvisitation var att man ville hitta ett "djävulsmärke" som den skyldige skulle ha fått när den ingick ett förbund med Satan, ofta likt ett födelsemärke. Viktprovet ansågs kunna visa att häxan vägde mindre än genomsnittet och därför hade förmågan att flyga till Blåkulla. Även vittnesmål, inte sällan från barn, användes i rättegångarna.

De som ansågs skyldiga dömdes inte alltid till avrättning, utan fick ibland lindrigare straff såsom kroppsstraff, böter eller förvisning. Hur häxorna avrättades och i vilken utsträckning det skedde har varierat över tid och region, men den vanligaste metoden var bränning på bål. I Sverige brändes häxor levande fram till ungefär 1668, efter det blev det vanligare att häxorna halshöggs innan bränningen skedde.

Silvia Federici menar i sin bok *Caliban and the Witch* (2004) att häxjakterna inte berodde på ett sista uppsving av medeltida tankar i den nya moderna tiden, utan att det var en viktig del i uppkomsten av kapitalismen. En uttalad och riktad politisk kampanj fördes mot de som inte deltog i produktionen

och det nya samhället. Häxjakter uppkom allt som oftast i områden där det nyligen förekommit bondeuppror ledda av kvinnor som inte inrättade sig i kolonialism, under kapitalistiska regler och patriarkalt förtryck. De vägrade förlora den makt de vunnit genom sin sexualitet, förmåga att reproducera sig och deras kunskap kring läkning.

Bilden av den hysteriska och galna kvinnan är ett historiskt återkommande fenomen, och ett verktyg för att förtrycka de som gör motstånd.

Fattiga kvinnor förföljdes av de välbärgade och av makten. Ofta var det lönearbetare eller bönder som anklagades av sina jordägare eller arbetsgivare, som var prestigefyllda medlemmar av samhället med nära anknytning till staten. Att utföra läkekonst, och det som makten ansåg var magi, sågs som en form av arbetsvägran och en metod för gräsrotsmotstånd, och skulle därför motverkas i högsta mån.

Häxjakterna var också en del av en ny patriarkal ordning där kvinnors kroppar, arbete, sexualitet och reproduktion började kontrolleras av staten och blev ekonomiska tillgångar. Misogyni var en viktig drivkraft bakom den brutala tortyr, förföljelse och de hänsynslösa avrättningar häxorna utsattes för. Häxorna, och även kvinnor i allmänhet, målades upp som demoniska varelser, något som kom att präglad kvinnors psyken och möjligheter i samhället för alltid efteråt.

Om vi vill hitta ett alternativ till kapitalismen så måste vi minnas häxorna och förstå varför de förföljdes, torterades och brändes.

Häxjakten var en vändpunkt i alla kvinnors liv därefter, både socialt, ekonomiskt och politiskt. Bilden av den hysteriska och galna kvinnan är ett historiskt återkommande fenomen, och ett verktyg för att förtrycka de som gör motstånd. Även i historieskrivningen har häxor porträtteras som miserabla galningar med hallucinationer. Förföljelsen av dom har setts som en form av socialterapi. Medicinskt har häxor beskrivits som en form av panik eller epidemi av galna kvinnor som stått utanför samhället. De har också framställts som sexuellt avvikande och perversa eftersom de ansågs njuta av att förföra sina manliga inkvisitorer.

Trots den långa traditionen av att lägga skulden på offren, i detta fall häxor, finns det undantag i historieskrivningen. Tack vare den feministiska rörelsen fick häxorna upprättelse och blev istället en symbol för kvinnlig revolt.

Man uppmärksammade det orimliga i att tusentals kvinnor skulle ha mördats och torteras om de inte varit ett verkligt hot mot maktstrukturer.

För att förstå den misogyni vi upplever idag måste vi förstå varför och hur processen av social nedbrytning skapade lidande för kvinnor i samband med kapitalismens uppkomst. Det var ingen slump att häxprocesserna uppkom, och det krävdes stor administration och offentlig organisation för att utföra dem. Innan grannar började ange varandra som häxor skedde en indoktrinering där myndigheterna uttryckte en stark oro för den ökade närvaron av häxor. Hela byar blev utbildade i hur man känner igen en häxa och byborna försågs ibland med listor över potentiella häxor och blev varnade för konsekvenserna av att gömma eller skydda en häxa.

Intressant är också att häxjakterna var de första förföljelsen som antog multimedia som ett verktyg för att föra fram sin propaganda och på så sätt skapa en masspsykos. Det var i hög grad en riktad politisk kampanj för att utrota de kvinnor som hotade makten.

Silvia Federici beskriver häxorna och deras kamp starkt och vackert:

The figure of the witch, the embodiment of a world of female subjects that capitalism had to destroy: The heretic, the healer, the disobedient wife, the women who dared to live alone, the obeha women who poisoned the master's food and inspired the slaves to revolt

Silvia Federici, *Caliban and the Witch*

Häxjakter är ett extremt tydligt exempel på hur patriarkatet och kapitalismen måste förstöra de som hotar systemet. Om vi vill hitta ett alternativ till kapitalismen så måste vi minnas häxorna och förstå varför de förföljdes, torterades och brändes. Även om vi inte bränns på bål idag så kommer vi alltid vara ett hot om vi vill något annat än kapitalismen behöver oss till. Sådan är kapitalismen. För att citera Kjell Höglunds låt Häxprocess:

Det är så lätt att hitta syndabockar om man vill, och fastän häxprocesser hörde gångna tider till, så har vi inte glömt principen, den är alltför bra [...] Vi behöver sällan någon lysande ursäkt, det räcker många gånger med en påhittad defekt. Efteråt förklarar vi vårt handlings sätt så här: "Allting går ju ännu inte riktigt som vi vill, så då brände vi för säkerhets skull en häxa till"

Kjell Höglund